

عنوان

بررسی تاثیر انتخاب الگوی مناسب در زندگی انسان با تاکید
آیات و روایات

زهرا قره خانی^۱

چکیده

خداوند متعال انسان را آفرید و همه امکانات لازم را در این دنیا در اختیارش قرار داد تا او بتواند جهان درون و بیرون خویش را به شایستگی بشناسد و شرایط مساعد و مناسب را برای حیات و بقای خود فراهم نماید و چنانچه در این امر کوتاهی کند و استعداد های خود را کشف نکند، یقیناً قادر نخواهد بود در جهت نمو آن برنامه ریزی نماید در نتیجه زندگی پرمشتق و رنج آوری خواهد داشت لذا تلاش می کند در تمام مراحل زندگی مهمترین و کاربردی ترین نوع تبیین و تعلیم یعنی «انتخاب الگوی مناسب» را پیشه خود نماید. محقق در این مقاله به «بررسی تاثیر انتخاب الگوی مناسب در زندگی انسان با تاکید آیات و روایات» از نوع توصیفی - تحلیلی، از روش اسنادی و با استفاده از مدارک کتابخانه ای پرداخته است. نتایج نشان داد: انتخاب الگوی مناسب، نقش عظیمی در سازندگی انسان ایفا می کند و تأثیر فراوانی بر زندگی او دارد. انسان براساس فرامین الهی در قرآن کریم و روایات وارده از سوی ائمه اطهار (ع)؛ داشتن الگوی مناسب در زندگی را یکی از نیازهای اصلی و اساسی خود دانسته؛ همواره در تلاش است با انتخاب الگوی مناسب در زندگی به تقلید رفتار اسوه های اخلاقی و انسانی بپردازد، محیط تربیتی مساعدی ایجاد نماید و رفتارهای فردی و اجتماعی خود را ساماندهی کند. از مهمترین آثار الگوی مناسب در زندگی می توان به مواردی چون: باورمندی به توحید، معاد، نبوت، تهذیب نفس، رعایت حقوق دیگران، حفظ ارزشها و اعتقادات، بصیرت افزایی، مبارزه با دنیاگرایی، داشتن تقوا، ایجاد اتحاد، نیل به کمال و سعادت حقیقی یا همان قرب الهی؛ اشاره کرد.

کلید واژه ها

الگو، زندگی، انسان، آیات، روایات

^۱ سطح ۲؛ مدرسه علمیه الزهراء (س) آزادشهر

مقدمه

خداوند متعال آدمی را آفرید و او را خلیفه خود روی زمین قرار داد تا براساس سرشت خویش که شیفته کمال است و متنفر از نقص؛ با استفاده از الگوی مناسب در زندگی دست به همگون‌سازی زده؛ تلاش نماید به سعادت حقیقی نائل گردد که در مسیر هر چه الگوی منتخب از درجه اعلی و جاذبه فرا تری بهره‌مند باشد؛ مطلوب-تر خواهد بود و چه الگویی برتر و بالاتر از قرآن کریم و روایات وارده از ائمه هدی(ع).

قرآن کریم که وحی منزل الهی؛ متقن‌ترین و کامل‌ترین کتاب، جهت مراجعه و شناخت ویژگی‌های هویت انسانی است، مشتمل بر برنامه‌های جامع سعادت دنیوی و اخروی و داعیه رشد و تعالی انسان بوده؛ قطعاً راهکارهایی نیز جهت رسیدن به نقطه کمال هویت انسانی دربرخواهد داشت. یکی از این راهکارها که از سوی خداوند متعال برای تعالی انسان و رسیدن به هویت رشد یافته انسانی معرفی شده «انتخاب الگوی مناسب» در زندگی است. آنجا که می‌فرماید: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَ الْيَوْمَ الْآخِرَ وَ ذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا»؛ قطعاً برای شما در اقتدا به رسول خدا، سرمشقی نیکو است: برای آن کس که به خدا و روز بازپسین ایمان دارد و خدا را فراوان یاد می‌کند.

حضرت علی(ع) به استناد آیه فوق در این زمینه چنین می‌فرماید: «فَتَأْسَ بِنَبِيِّكَ الْأَطْيَبِ الْأَطْهَرِ فَإِنَّ فِيهِ أُسْوَةً لِّمَن تَأْسَى وَ عَزَاءَ لِمَن تَعَزَى وَ أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْمُتَأْسِي بِنَبِيِّهِ وَ الْمُقْتَصُّ لِأَثَرِهِ»؛ پس به پیامبر پاکیزه و پاک خود

^۱ سوره احزاب، آیه ۲۱

^۲ شریف رضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰

اقتدا کن، که راه و رسمش سرمشقی است (نیکو) برای کسی که بخواهد تاسی جوید و انتسابی است (عالی) برای کسی که بخواهد منتسب گردد و محبوبترین بندگان نزد خدا کسی است که رفتار پیامبر را سرمشق کند، و به دنبال او رود.

آیات و روایات وارده در این زمینه بیانگر آن است که انسان باید برای انتخاب الگوی مناسب در زندگی به قرآن کریم و روایات وارده از ائمه هدی (ع) مراجعه نماید و با پیروی از آنها مصداق کمال حقیقی را تشخیص دهد تا به سعادت حقیقی که همانا قرب الهی است؛ نائل گردد که ضروری است با بینشی صحیح و صریح به این امر اهتمام ورزد و اگر غیر این باشد به بیراهه کشیده خواهد شد و روی سعادت را نخواهد دید.

بررسی‌های صورت‌گرفته در ارتباط با موضوع حاضر نشان می‌دهد اگرچه در این زمینه تحقیقات زیادی اعم از کتاب، پایان نامه یا مقاله صورت گرفته اما یا به صورت کلی بوده و یا برخی از ابعاد موضوع را مورد بررسی قرار داده و تحقیقی که به «بررسی تاثیر انتخاب الگوی مناسب در زندگی انسان با تاکید آیات و روایات» پرداخته باشد وجود ندارد. به عنوان نمونه:

«تأثیر الگوپذیری در تحکیم نظام خانواده اسلامی از منظر آیات و روایات» اثر سمیه صفری بلاغ (۱۴۰۲)؛ «نقش الگوها در تربیت از منظر قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیهم السلام)» اثر رضا زاده عسگری (۱۳۹۹)؛ «الگوی سبک- زندگی ایرانی- اسلامی نیروهای مسلح» اثر سعیدی و همکاران (۱۳۹۸)؛ «مثلث ایمان: الگوی ابعادی رابطه انسان با خدا» اثر مظاهری و همکاران (۱۳۹۰)؛ «جایگاه الگو در تربیت دینی از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه» اثر بنی‌اسدی و همکاران (۱۳۹۵)، «الگوپذیری در خانواده اسلامی از منظر قرآن و روایات» اثر حاجی‌بابایی (۱۳۹۳)، «الگوپذیری در خانواده اسلامی از منظر قرآن و روایات» اثر فاطمه عابدینی جزینی (۱۳۹۲)؛ «الگوی احسن از منظر آیات و

روایات» اثر سالاریه (۱۳۸۹)، «برترین الگوی زندگی» اثر هنارس (۱۳۸۷)، «رسول الله الگوی زندگی» اثر احمدی (۱۳۷۷). اهمیت و ضرورت انتخاب الگوی مناسب در زندگی برای هرگونه حرکت روبه پیشرفت، با اندک تأملی بر همگان واضح است چنانچه آیات و روایات وارده در این زمینه به این نیاز توجه داشته و الگوهای متعدد و متنوعی را به تناسب ظرفیت افراد و نیز حالات گوناگون هر فرد، ارائه و معرفی کرده‌اند تا انسان با پیروی و الگوپذیری از این منابع جامع و کامل از هر گونه انحطاط و انحراف مصون بماند و به سعادت دنیوی و کمال اخروی نائل گردد.

در مقاله حاضر؛ محقق در تلاش است به بررسی انتخاب الگوی مناسب در زندگی با مراجعه به آیات و روایات بپردازد و به این سؤال پاسخ دهد که: «براساس آیات و روایات؛ انتخاب الگوی مناسب چه تأثیری می‌تواند بر زندگی انسان داشته باشد؟»

تعریف مفاهیم

مفهوم الگو: واژه «الگو» در لغت به معنای مدل، قدوه، مثال؛ سرمشق، اسوه، نمونه؛ پیشوا^۱ و در اصطلاح به معنای اقتدا و پیروی؛ علمی‌ترین و پیروزمندترین وسیله تربیت^۲ و شیوه زندگی که نشأت گرفته از فرهنگ است فرهنگی هرکس به‌طور طبیعی با آن سروکار دارد و اعمال خود با آن تطبیق می‌دهد؛ حالتی که انسان در

^۱ دهخدا، لغتنامه، ج ۱، ص ۱۰۶۳

^۲ معین، فرهنگ معین، ج ۱، ص ۱۰۶۳

^۳ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۱۴۷

^۴ طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۲۸۹.

^۵ سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۱۶، ص ۲۸۹.

^۶ قائمی مقدم، روش های تربیتی در قرآن، ص ۲۶.

پیروی از دیگری به خود می‌گیرد؛ چه در امری خوب یا بد باشد.

هرچند همه اصطلاحاتی که گفته شد در منابع معارف و اخلاق اسلامی به کار رفته‌اند، لکن آنچه به صراحت در لابلای آیات قرآن به آن اشاره شده واژه «اسوه» است که قرآن کریم؛ تنها برجسته‌ترین الگوهای مورد تایید خود یعنی محمد (ص) و ابراهیم (ع) را اسوه لقب داده؛ فرموده است: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...»^۱ به درستی که پیامبر برای شما الگوی خوبی است.

و یا در جای دیگر که به مؤمنان توصیه می‌کند: «قَدْ كَانَ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ»^۲ برای شما مؤمنان بسیار پسندیده و نیکوست که به ابراهیم و اصحابش اقتدا کنید.

حضرت علی (ع) در این مورد چنین فرموده اند: «فَتَأَسَّ بِنَبِيِّكَ الْأَطْيَبِ الْأَطْهَرِ (ص) فَإِنَّ فِيهِ أُسْوَةً لِمَنْ تَأَسَّى وَ عَزَاءَ لِمَنْ تَعَزَّى وَ أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْمُتَأَسَّى بِنَبِيِّهِ»^۳ پس به پیامبر پاکیزه و پاکت اقتدا کن که راه و رسم او الگویی است برای الگوطلبان و مایه فخر و بزرگی است برای کسی که خواهان بزرگواری باشد و محبوب‌ترین بنده نزد خدا کسی است که از پیامبرش پیروی کند، و گام بر جایگاه قدم او نهد.

مفهوم الگوپذیری: خلقت انسان و ترکیب وجودی او طوری است که می‌تواند از روشهای مختلف به تعالی دست یابد و ابعاد وجودی خویش را توسعه دهد و تکامل بخشد. استعداد پیشرفت و تعالی در هر زمینه در سرشت انسان مانند نعمتی گرانمایه به امانت نهاده شده است. با توجه به این زمینه ها و استعدادها، انسان رو به سوی

^۱ راغب اصفهانی، المفردات، ص ۱۸.

^۲ سوره احزاب، آیه ۲۱.

^۳ سوره ممتحنه، آیه ۴.

^۴ شریف رضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰، ص ۳۰۰.

را تشخیص داده؛ به الگوپذیری بپردازند و بتوانند به سعادت نائل گردند. از این رومی توان ارائه الگوهای- مناسب و پیروی از آنها در هر عصر از ضروری‌ترین امور تربیت انسانی و وسیله‌ای برای تحریک استعدادهای ذاتی و روحی انسان است و نقش آن در ساماندهی رفتار انسان‌ها آنقدر مهم است که می‌توان صلاح و فساد جوامع بشری را متأثر از آن دانست چنانکه طباطبائی نیز با توجه به ضرورت و نیاز زندگی به پیروی انسان‌های غیرمتخصص می‌گوید: «بنای عقلای عالم این است که هرکس به اهل خبره در هر فن مراجعه نماید و پیروی از غیر علم نکند». لذا، وجود الگو در رساندن انسان به کمال، نقش اساسی دارد و در سازماندهی شخصیت و رفتار افراد بسیار مؤثر است. هراندازه قدرت نفوذ الگو زیاده‌تر و زمینه پذیرش آن آماده‌تر باشد، اثرپذیری کامل‌تر خواهد بود و این یعنی روی آوردن به الگوهای واجد کمالات واقعی، بهترین راه جهت نیل به سعادت و کمال محسوب می‌شود پس لازم و بلکه ضروری است در گزینش الگو، معیارهای دینی و عقلانی لحاظ گردد. آن چنان که قرآن کریم نیز در موارد متعدد به معرفی این لگوهای الهی می‌پردازد و صریحاً اعلام می‌دارد: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا»^۱: مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا (ص) سرمشق نیکویی بود، برای آنها که امید به رحمت خدا و روز رستاخیز دارند و خدا را بسیار یاد می‌کنند.

حضرت علی (ع) نیز به استناد این آیه می‌فرماید: «وَأَقْتَدُوا بِهَذَا نَبِيِّكُمْ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ الْهَدْيِ. وَاسْتَنُوا بِسُنَّتِهِ فَإِنَّهَا أَهْدَى السُّنَنِ»^۲: به هدایت پیامبرتان اقتدا کنید؛ زیرا آن بهترین هدایت است و از سنت و روش او پیروی کنید که آن، هدایت‌کننده‌ترین سنت است.

^۱ طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ص ۳۱۸

^۲ سوره احزاب، آیه ۲۱

^۳ شریف رضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۱۰

از نظر آموزه‌های الهی، شرایط انسان در دنیا چنین اقتضا می‌کند که علاوه بر هدایت فطری، تکوینی و عقلی از هدایت وحیانی نقلی نیز برخوردار شود. از این روست که ائمه (ع) را به عنوان راهبران در قول و فعل برای بشر قرار داده تا با پیروی از آنان در زندگی قادر باشند به اظهار تمام انوار صفات الهی در خویش پردازند و در مقام خلافت الهی قرار گیرند زیرا نیاز است تا انسان به «خُلُق عظمی» برسد که از طریق اسلام و انوار عظیم قرآن قابل دستیابی است؛ چنان که پیامبر (ص) با نور اسلام و قرآن به چنین خلقی عظیم دست یافت^۱ و به عنوان مظهر اتم و اکمل اسمای الهی و انوار صفات «سراجاً منیراً» شد^۲ و به جایی رسید که حتی فرشتگان مقرب الهی چون جبرئیل (ع) را بدان جایگاه دسترسی نیست و سجدۀ اطاعت به جا آورد؛

با توجه به مطالب فوق و از آنجا که انسانها غایتگرا هستند پس به فعالیتها و امور زندگی، از جنبه تأثیر آنها توجه فراوانی می‌کنند. یکی از آثار مهم الگوی مناسب در زندگی؛ تثبیت باورهای دینی است. باورهای دینی که اساسی‌ترین‌شان توحید، نبوت و معاد است. باور داشتن و پایبندی به این امور، زندگی را از فضای مادی و دنیوی بیرون آورده، به سوی معنویت سوق می‌دهد و ترویج معنویت که می‌تواند زندگی‌هایی را از بحران‌های زیادی نجات دهد چون به خاطر باورهای دینی؛ انسان بیدار می‌شود و از عالم خودخواهی، غرور و خودبینی رها می‌شود و در عالم وجود محو می‌شود. فردی که به مبدأ و معاد اعتقاد دارد اعمال و افکار خود را کنترل نموده و دنبال هوس‌های نفسانی نمی‌رود و از نظر او عبادت و انجام فرایض دینی از جمله عواملی هستند که

^۱ سوره روم، آیه ۳۰؛ سوره بقره، آیه ۳۸؛ سوره طه، آیه ۵۰

^۲ سوره قلم، آیه ۴

^۳ سوره احزاب، آیات ۴۵ و ۴۶

^۴ سوره بقره، آیات ۳-۳۰

باعث تحکیم و سلامت زندگی می شود. تأثیر ایمان و الگوی مناسب در زندگی نتایج سودمندی چون: تهذیب نفس، رعایت حقوق دیگران، حفظ ارزشها و اعتقادات، بصیرت افزایی، مبارزه با دنیاگرایی، داشتن تقوا، ایجاد اتحاد، نیل به تعالی روح و همتای والا، تقویت سلامت، آموزش، درآمد، پاکدامنی، پایداری ازدواج، کاهش جرم و اعتیاد، افزایش سلامت روانی و شادمانی و در نهایت نیل به سعادت حقیقی یا همان قرب الهی را در پی خواهد داشت.

نتیجه گیری

انسان براساس نیاز فطری و حس کمالجویی و ترقیخواهی که در سرشتش نهفته است، به پیروی از انسانهایی روی می آورد که از درجه کمال بیشتری برخوردار بوده و وجود خویش را به فضائل و صفات پسندیده بیشتری زینت داده اند؛ الگوهای کامل انسانی که قوه خام و آرمیده درون انسان را به فعلیت درمی آورند، استعدادهای نهانی را شکوفا می سازند و از خمودی و خفتگی جلوگیری می کنند. نتایج مقاله حاضر با هدف «بررسی تأثیر انتخاب الگوی مناسب در زندگی از منظر آیات و روایات» از نوع توصیفی - تحلیلی و با استفاده از قرآن کریم و روایات وارده از ائمه اطهار و دیگر منابع کتابخانه ای به این نتایج دست یافت که: انسان همواره طالب کمال است، پس در وجود خویش اهداف و آرزوهایی می پروراند و زمانی که با الگویی مواجه می شود و کمال مطلوب خویش را در او می یابد، از نظر عاطفی نوعی هماهنگی بین خود و الگو می بیند و احساس نیاز به آن کمال سراسر وجودش را فرامی گیرد و به این ترتیب به دنبال الگو می رود. الگویی که از نظر منابع قرآنی و روایتی، شناخت و انتخاب آن به درستی برای هدایت انسان ها به سرمنزل مقصود و سیر از ملک تا ملکوت در قالب کلمات به صورت

^۱ محدثی و یوسفی اصل، راهکارهای تحکیم بنیان خانواده، ص ۱۷.

«قرآن» و در قالب اعمال به صورت «الگوی برتر» ظهور یافته و آثاری همچون: باورمندی به توحید، معاد، نبوت، تهذیب نفس، رعایت حقوق دیگران، حفظ ارزشها و اعتقادات، بصیرت افزایی، مبارزه با دنیاگرایی، داشتن تقوا، ایجاد اتحاد، نیل به کمال و سعادت حقیقی یا همان قرب الهی؛ به همراه دارد.

انسان با انتخاب و پیروی از الگوهای مناسب و راستین در زندگی از اهداف محدود زندگی روزمره فراتر رفته و به سوی حیات معقول و معنوی سوق داده می شود و در نهایت به سعادت حقیقی که همان قرب الهی است؛ نائل می-گردد و این یعنی پیمودن مسیر کمال و دستیابی به سعادت؛ با انتخاب و داشتن الگوی کامل انسانی همراه است و بدون داشتن الگوی مناسب این امر میسر نیست پس باید نمونه راستین را یافت و وجودش را غنیمت شمرد و از پیشوایان جور و پیروانشان پرهیز کرد.

منابع و مأخذ

ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، لبنان: دار احیاء، ۱۴۰۸ق.
احمدی، حبیب الله، رسول الله الگوی زندگی، تهران: نشر حبیب الله احمدی، ۱۳۷۷ش.
بنی اسدی، زینب؛ شریف پور، عنایت الله؛ بنی اسدی، معصومه، جایگاه الگو در تربیت دینی از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه، اولین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۵ش.
حاجی بابایی، حمیدرضا، الگوپذیری در خانواده اسلامی از منظر قرآن و روایات، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، دانشکده علوم انسانی، ۱۳۹۳ش.
حکیمی، محمدرضا، علی و محمد، الحیاه، مترجم: احمد آرام، تهران: نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۰ش.
رضازاده عسگری، زهرا، نقش الگوها در تربیت از منظر قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیهم السلام)، اولین همایش قرآن و روانشناسی، ۱۳۹۹ش.

رضوانی، علی اصغر، اسلام شناسی و پاسخ به شبهات، قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۶ ش.
 سالاریه، احمد، الگوی احسن از منظر آیات و روایات، تهران: نشر ناجی، ۱۳۸۹ ش.
 سعیدی، علی و همکاران، الگوی سبک زندگی ایرانی - اسلامی نیروهای مسلح، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۸ ش.
 سید قطب، فی ظلال القرآن، بیروت: دارالشرق، ۱۴۱۹ ق.
 شریف رضی، محمدبن حسن، نهج البلاغه، مترجم: محمددشتی، قم: نشر مشهور، ۱۳۷۹ ش.
 صفری بلاغ، سمیه، تاثیر الگو پذیری در تحکیم نظام خانواده اسلامی از منظر آیات و روایات، دومین کنفرانس ملی مطالعات خانواده و مدرسه، بندرعباس، ۱۴۰۲ ش.
 طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: مؤسسة العلمی للمطبوعات، ۱۳۹۰ ش.
 عابدینی‌جزینی، فاطمه، الگوپذیری در خانواده اسلامی از منظر قرآن و روایات، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهیدرجایی، ۱۳۹۲.
 عباسی مقدم، مصطفی، نقش اسوه‌ها در تبلیغ و تربیت، تهران: نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱ ش.
 غزالی، محمد، مع الله، مصر: دارالنهضة، ۱۹۹۷ م.
 غلوش، احمد احمد، الدعوة الاسلامیه، القاهرة، مؤسسه الرساله، ۲۰۰۵ م.
 قائمی مقدم، محمدرضا، روش های تربیتی در قرآن، تهران: نشر سمت، ۱۳۹۹ ش.
 کلینی رازی، محمدبن یعقوب، اصول کافی، مترجم: حسین استادولی، تهران: دارالثقلین، ۱۳۹۰ ش.
 مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
 محدثی، حمیده؛ یوسفی اصل، محمد، راهکارهای تحکیم بنیان خانواده، فصلنامه دانشکده پرستاری و مامائی ارومیه، دوره هشتم، شماره چهارم، ۱۳۸۹ ش.
 مظاهری، محمدعلی؛ سادات صادقی، منصور، پسندیده، عباس، مثلث ایمان: الگوی ابعادی رابطه انسان با خدا، تهران: مؤسسه فرهنگی دارالحديث، ۱۳۹۰ ش.
 مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم: مدرسه امام علی ابن ابیطالب (ع)، ۱۳۷۷ ش.
 ناجی، محمدرضا، شرایط موفقیت تبلیغ، تهران: نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۰ ش.
 وثاقتی، قاسم، امام، الگوی امت، تهران: نشر امیری، ۱۳۶۰ ش.
 واحد پژوهش هنارس، برترین الگوی زندگی، تهران: نشر هنارس، ۱۳۸۷ ش.